

ANNA-LIISA KUCZYNSKI

Värderingar i fokus – om inbördes förståelse i bikulturella familjer

Frågan om att förstå aktualiseras ofta i samband med något förståelseproblem, att man möter något främmande som man inte kan förstå. Vad innebär det egentligen att man säger sig förstå eller inte förstå något eller någon människas handling? För att kunna besvara frågan krävs flera preciseringar: ur vilken synvinkel, i vilket sammanhang, i relation till vad osv. Därutöver kan man fråga sig om den förståelse som man själv har är rätt och vems tolkning om det rätta i så fall är den som gäller och under vilka omständigheter. Att förstå är inte en enkel uppgift. Nyckeln till mellanmännisklig förståelse ligger i egenskapen och viljan att komma varandra till mötes, för att lära känna varandra och acceptera att man har olika förutsättningar för tal och handling (Dahl 2004, 207). Olika slags förståelseproblem kan uppstå mellan två parter när som helst, men sannolikt är att sådana oftare uppstår i familjer, där makarna inte har samma kulturella bakgrund. Mitt syfte är att fokusera på de olika värderingar som sådana makar i sina vardagssituationer kan styras av och hur de uppnår förståelse för varandras handlingar.

Polsk-finländska familjer som undersökningsgrupp

Exemplifieringen sker genom intervjuer av makarna i sju polsk-finländska familjer. Jag reder ut hur makarnas värderingar gällande arbetsfördelning och barnuppfostran utgör objekt för förhandlingar dem emellan och hur förståelse uppnås. Intervjumaterialet härstammar huvudsakligen från början av 1990-talet, men är relevant även idag, eftersom man i efterskott kan tydligare se brytningar i värdeomdömen om arbetsfördelning och uppfostran.

Dessutom var de undersökta teman aktuella i familjer då barn och ungdomar fortfarande bodde hemma.¹ Materialet har samlats in med hjälp av s.k. *temaintervjuer*, där vissa temafrågor utgör utgångspunkten för mera djupgående frågeställningar beroende på de svar som informanterna gett (Ruotsala 2005, 65). Intervjuerna skedde på finska eller på svenska, vilka även de polska informanterna väl behärskade. Familjerna omfattar makar såväl i äktenskap som samboende. Den polska parten utgörs av invandrare som mellan åren 1967 och 1990 av olika skäl flyttat till Finland, största delen av männen för ett tillfälligt arbete, merparten av kvinnorna för äktenskapets skull. De flesta av informanterna är födda under 1940-talet och har flyttat till Finland huvudsakligen under 1970- eller 1980-talet. Barn fanns i elva familjer, antingen gemensamma (i nio familjer) eller makens/makans barn. Jämfört med många andra nationaliteter är polackernas antal rätt litet i Åbotrakten, endast några tiotal och antalet i hela landet överstiger inte märkbart 1400 idag. Personer som registrerat sig som polskspråkiga (omfattande även sådana som har finskt medborgarskap) utgör inte heller någon större grupp, endast drygt 2000, av vilka närmare 190 är bosatta i landskapet Egentliga Finland. (Statistikcentralen, 2007)

De flesta intervjuade var med i arbetslivet. Den polska parten arbetade ofta som musiker, entreprenör eller funktionär, majoriteten av de finländska parterna som tjänstemän eller funktionärer inom den statliga, kommunala eller privata sektorn. En av de finländska männen arbetade på annan ort. Flera av de polska männen hade också ett yrke som innebar arbete ut-

anför hemorten. Tre polska fruar var tillfälligt utan arbete och således hemma, likaså en finsk man. En finsk fru studerade på kvällen och var därför också hemma under dagarna. Man kan tillägga att makarnas socialekonomiska status ganska långt var likadan om man tar deras utbildning och yrke som kriterier (jfr Kuczynski 2007, 74).

Det var ofta den högre lönenivån i väst som ursprungligen lockat den polska parten att söka sig bort från det dåtida socialistiska Polen, där de ekonomiska resurserna upplevts som begränsade (jfr Dziegiel 1998, 53 och Ekströmer 1991, 183). Ofta spelade slumpen en avgörande roll, när arbetsmöjligheter plötsligt uppenbarade sig, men den ursprungliga avsikten hade inte varit att bosätta sig permanent utan att arbeta endast en tid. Så hade de flesta av de manliga informanterna planerat sitt arbete i Finland. Många polska kvinnor igen drömde om en möjlighet att hitta en man från väst och gifta sig med honom, för dessa kvinnor ansågs allmänt vara lyckligt lottade i den tidens Polen (se Kuczynski 2007, 76-77). De flesta av de kvinnliga informanterna hade också första gången träffat sin blivande man, då denne var på arbets- eller turistresa i landet. Att bosätta sig i Finland tedde sig således för alla parter naturligt efter att beslutet om äktenskap hade mognat. Men även om materiella förväntningar fortfarande fanns trängdes de i bakgrunden för de förhoppningar man hade för det blivande äktenskapet. Både de manliga och de kvinnliga informanterna berättade att de mest av allt önskade att det skulle lyckas och att livet tillsammans skulle arta sig bra (ibid., 77).

Informanternas kännedom om makans eller makens hemland var för det mesta begränsad till uppgifter i skolböcker och massmedia eller till erfarenheter från några korta besök. Den polska parten kunde t. ex. känna till namnet på huvudstaden och några mera kända finländare såsom den tidigare presidenten Kekkonen eller arkitekt Alvar Aalto. Det mesta av det lästa hade man likväl hunnit glömma, varför bilden av Finland tedde sig rätt diffus. På samma sätt

var kännedomen om Polen i början rätt vag hos de finländska makarna. Man visste i allmänhet att Polen tillhörde det dåtida östblocket. Man hade kanske läst om Solidaritetsrörelsen i början av 1980-talet och fått en uppfattning att folk där led av brist på de flesta förnödenheter i vardagslivet. I allmänhet hade man hämtat sin information om Polen via nyheter i massmedia, men några hade också gjort turistbesök eller t.o.m. arbetat en kort tid i landet. När de finländska makarna närmare lärde sig känna Polen och polackerna, ändrades deras åsikter. Polen blev ett omtyckt resmål och polackerna visade sig vara gästfria och vänliga människor. (se Kuczynski 2007, 76-77) Man kan anta att den växande kännedomen också ökade makarnas välbefinnande och inbördes förståelse.

Förståelse som dialogisk process

Enligt den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer som representerar det hermeneutiska synsättet inom vetenskapsfilosofin är all förståelse språklig. Detta framgår bl.a. i svårigheter som olika länder och folk eller generationer har i sina försök till förståelse, när ett gemensamt språk saknas. Grundmodellen för all inbördes förståelse är samtalet. När en person talar med en annan får det diskuterade temat så småningom en gemensam synvinkel, för diskussionen kan ändra båda parternas åsikter. (Gadamer 2004, 74, 90, 95) Gadamer uppfattar förståelsen således som resultatet av en dialogisk process, där olika förståelsehorisonter närmar sig varandra (Gadamer 2002, 306, 379). Personens horisont bestämmer hans fattningsförmåga. Att ha en horisont innebär att man i sin synkrets inte begränsas till det närliggande utan att man har förmåga att se utöver det. Med öppet sinne i en dialog kan man få insikt om den andra personens ståndpunkter och horisont, så att de blir förståeliga (ibid., 302-303). En horisont är något som man förflyttar sig in i och som förs vidare och förändras med en. Att försätta sig i en annan människas situation innebär att man får möjlighet att förstå henne, dvs. man kan bli medveten om hennes annorlundahet och indivi-

dualitet. Horisonter är under ständig påverkan och förvandling. Förståelse förhandlas fram då båda parternas horisonter i dialogen påverkas och omformas i en sammansmältande process (*fusion of horizons*). Men sammansmältningen behöver inte innebära samtycke, att man uppger sin egen position. Dialogen skapar en förståelse för den andra som just en annan. (ibid., 2002, 303-306, Illman 2004, 32)

I inledningen till essäsamlingen *Att förstå inom humaniora* konstaterar professor René Gothóni att ordet *förstå* förutsätter mottaglighet i betydelsen öppenhet och tillgänglighet, dvs. förmåga att lätt ta till sig och smälta nya erfarenheter, samt ett tillstånd, en händelse där förståelsen äger rum. I diskussionen kring det semantiska fältet kring *förstå* noterar han att ordet på en djupare nivå är förknippat med verbet *inse* och med *insikt*, en uppnådd djupare förståelse av underliggande orsaker. Man kan komma till insikt genom ett medvetet resonemang eller få plötsligt insikt i något som varit fördolt, ett seende in i något som vanligen är undanskymt. Förutom att orden har sakbetydelser är språket ett uttrycksmedel för det emotionella, de mänskliga sinnesrörelserna och känslöstämningarna. Det innebär att orden också innesluter emotionellt laddade värden. Ordet *förstå* är således också förknippat med ordet *känna* i bemärkelsen att uppfatta med sinnena. (Gothóni 2002, 15-17) Å ena sidan är det i förståelsen m.a.o. fråga om att genom ett medvetet resonemang eller en sorts aha-upplevelse inse vad saken gäller. Å andra sidan kan man uppfatta sakens natur med känslolinet utgående från tidigare upplevelser och erfarenheter. Och vidare, genom att leva sig in i en annan människas situation och utgående från egna tidigare erfarenheter, kan man inse och förstå vad hon som människa har upplevt. I förståelsen är det på så sätt ytterligare fråga om odlad sensibilitet. Detta förutsätter empati och inlevelse så att man inte låter fördomar förhindra förståelseförloppet. (ibid., 18-19)

I den ovannämnda essäsamlingen konstaterar filosofen Lars Hertzberg att man bör ha en

förståelse för sitt objekt, för att kunna leva in sig i de livsformer man studerar. Om man vill upptäcka ordens mening måste man beakta den roll de har i de mänskliga sammanhang där de används. Därför är relevansen av en beskrivning av ett fenomen i en främmande kultur beroende av de beskrivningar som är gångbara i det sammanhang där fenomenet hör hemma (Hertzberg 2002, 27-28, se även Winch 1995, 101-102). Det krävs med andra ord en förförståelse eller en viss förkunskap för att kunna leva in sig i och förstå exempelvis den andras värden eller värderingar.

Vad menas med värden och värderingar?

Enligt kulturanthropologen Øyvind Dahl (2004, 139) fungerar värden som grundläggande principer för mänskliga val. Var och en av oss har sin egen uppsättning av värden, som anger vad som är önskvärt i livet eller sådant vi vill försvara och t.o.m. dö för. Å andra sidan kan man se värden som kollektiva uttryck för vad man inom en grupp eller i ett samhälle i en viss tid upplever som viktigt. Då kan man tala om kulturella värden och som sådana kan de fungera som identitetsfaktorer för dem som delar liknande värden. Värden är inlärda och brukar variera från grupp till grupp. En hög ålder är exempelvis fortfarande ett värde i många asiatiska samhällen, medan man i västländerna idag ofta idealiserar ungdom. Socialpsykologen Martti Puohiniemi påpekar att de viktigaste värden som styr ens liv kan man ofta lätt räkna upp, likaså sådana som man inte vill ha som sin ledstjärna. När en människa handlar enligt sina värden, känns det alltid riktigt. (Puohiniemi 2002, 5-6)

En ofta förekommande uppfattning om värderingar är att de är ett slags attityder: man tycker att något är bra eller dåligt. Man kan också ha en neutral attityd till något fenomen. Attityder avslöjar med andra ord hur vi förhåller oss till vår omvärld. (jfr Puohiniemi 2002, 5) Att man tillskriver positivt eller negativt värde till något innebär en *värdering*. En värdering förutsätter därmed ett handlande

subjekt. Ett värde blir en värdering först då det omfattas av någon. Om en person omfattar exempelvis jämlikhet, innebär det att han sätter värde på eller värderar jämlikhet. En av denna persons värderingar är då följaktligen att man bör vara jämlik och eftersträva jämlikhet (Filosoflexikonet 1988, 590, Badersten 2006, 23-24) Värden inbegrips i människors handlingar och fungerar som kriterier i olika valsituationer. De blir synliga i sådant som man är beredd att kämpa för. Värderingar igen är ofta förknippade med värdeomdömen, ställningstaganden för eller emot något (Badersten 2006, 23). I den bemärkelsen kan värderingar sägas vara liktydiga med attityder.

Värden och värderingar som lärs in i hemmen, ofta på ett omedvetet plan, och bekräftas av samhälleliga situationer kan sägas vara rätt långt kulturellt bestämda. Det som man sätter värde på och uppskattar märks ofta först i en situation, där det blir kränkt (Romano 1997, 37-38). Olika värden och värderingar kan exempelvis aktualiseras i kulturella mötesituationer, inte minst i bikulturella familjer, där makarna för en ständig dialog med varandra. Då man diskuterar sådant som båda anser som viktigt, blottläggs också värden och värderingar och det som man kan eller inte kan vara ense om. Genom en sådan dialog ökas deras förståelse för varandras ståndpunkter vilket kan resultera i förändring av dem. Det är fråga om en mental resa in i den andras förståelsehorisont.

Maktdimensionen i värderingar

Magnus Hörnqvist, som i sin bok presenterar och kommenterar den franske filosofen Michel Foucaults maktanalys, framför att Foucault anser makten vara en relation och som sådan ett styrkeförhållande mellan en människa och en annan eller en grupp och en annan. Foucault menar att det i varje punkt i samhällskroppen löper maktrelationer, mellan man och kvinna, inom en familj, mellan lärare och elev, mellan den som vet och den som inte vet. Varje social relation är således samtidigt en maktrelation. Styrkeförhållanden kan anta olika former be-

roende på medfödda privilegier eller ständiga kompromisser, fysisk styrka eller tillgång till kapital, institutionell uppbackning eller individuell uppfostran. I praktiken är styrkeförhållanden och aktiviteten, dvs. maktutövningen, oskiljaktigt sammanflätade, vilket enligt Foucault innebär att ett givet styrkeförhållande aldrig skulle existera förutan de handlingar som återskapar det. (Hörnqvist 1996, 29-34, 52-53) I stället för att tala om styrkeförhållandets olika former påpekar Björnberg och Kollind att makten vilar på olika slags resurser. Pengar eller inkomster är enligt flera forskare en av de mest betydelsefulla maktresurserna. När makten är kopplad till emotioner och den kontrollerar emotionella behov och beroenden samt sexualitet talar man om emotionell makt. Status utgör ytterligare en maktresurs som Björnberg och Kollind knyter an till normativa riktlinjer om kön menande att könet i sig berättigar till vissa fördelar i olika sammanhang. (Björnberg och Kollind 2003, 50)

Värden och även vissa värderingar utgör ofta sega strukturer inom kulturella gemenskaper. Exempelvis värden som har att göra med just könsrelationer och arbete är sådana sega strukturer som förändras mycket långsamt i samhället i övrigt (jfr Pettersson 2003, 133, se även Hirdman 2001, 70-72). Värderingar förknippade med dessa könsbaserade maktrelationer kunde jämföras med begreppet *genusordning* (*gender order*) som ursprungligen lanserats av den australiske sociologen Robert W. Connell (1987). Han menar att det i varje samhälle på övergripande nivå finns ett historiskt konstruerat mönster av relationer mellan kvinnor och män samt kulturella föreställningar om detta mönster (Connell 1987, 98-99). I genusordningen får kön m.a.o. en status som Björnberg och Kollind ovan påpekar. Enligt antropologen Britt-Marie Thurén (1996, 77-78) kan genusordningen i olika samhällen variera i styrka och räckvidd samt vara mer eller mindre hierarkisk. Manligt och kvinnligt kan således vara mera eller mindre viktigt, omfatta större eller mindre områden av det kollektiva livet

eller förete olika maktpositioner. När det gäller mindre samhällsliga enheter såsom familj, skola, arbetsplats eller arbetsmarknad föreslår Connell begreppet *gender regim* (Connell 1987, 120). Det kunde kanske översättas som "genusregim". De nämnda tre strukturerna kan återfinnas också i dessa mindre enheter, menar Thurén (1996, 75). Historikern och feministforskaren Hirdman talar om *genuskontrakt* och menar "kulturellt nedärvd, styrd överenskommelse av könen gemensamma sammandragande med åtskiljda förpliktelser, åtaganden, skyldigheter och rättigheter". Kontraktet antyder samtidigt möjligheter till förhandling, men också en förståelse av upplevda fördelar av den styrda överenskommelsen. (Hirdman 2001, 84) Man kunde förstå genuskontraktet som en konkret tillämpning av den i samhället rådande mera allmänna genusordningen.

Konkurrerande värderingar i polskt-finländskt vardagsliv

I det följande diskuteras hur de intervjuade parens uppfattningar gällande värderingar kring arbetsfördelningen och barnuppfostran konkretiseras i deras hem och ifall deras ståndpunkter med tiden och genom dialogen närmast sig varandra. Utgångspunkten för analysen av arbetsfördelningen och barnuppfostran har jag fått av informanternas egen uppfattning om vad de upplevt som olik i relation till varandra. Som teoretisk referensram har jag använt det ovan diskuterade begreppet *förståelsehorisont* av Gadamer. Värderingarna innefattande kulturellt nedärvda genusordningar och föreställningar om maktpositioner liksom vad man anser som en god uppfostran antas vara en del av dessa förståelsehorisonter. Avsikten är att reda ut hur makarna i sin vardag har uppnått inbördes förståelse och gemensamt godtagbara föraringssätt.

Traditionell arbetsfördelning eller inte?

"I Polen är det naturligt att allt hemliv kretsar kring kvinnan. Hon är i allmänhet hemma, men numera måste hon kanske jobba. En människa

kan inte tjäna så mycket pengar att man kunde klara sig. Men när hon kommer hem så gör hon ännu allt hushållsarbete, lagar mat och städar. Naturligtvis hjälper normala män till. /.../ Man påverkas av gamla tider, då kvinnorna stannade hemma." (L 780)

En polsk mans uttalande ovan stöds av flera andra informanternas utsagor i denna studie (bl.a. L 772, L 773, L 776, L 780). Deras förståelsehorisont präglas av värden som hade att göra med kvinnans position som ansvarig för hushåll och hemtrivsel. Sociologen Sabina Cwejmans undersökning från 1980-talet stöder informanternas uppfattning. Kvinnorna ansåg då fortfarande sina främsta äktenskapliga plikter vara hushållsarbete, familjens sammanhållning och barnuppfostran. Ingen av dem nämnde familjens försörjning även om de flesta förvärvsarbetade (Cwejman 1987, 45). I en samtida studie om polska livsstilar konstateras att giftermålet för en polsk kvinna innebär, att hon helt underkastar sig familjen och börjar leva för den (se Tarkowska 1987, 141). Det ovanstående tyder på att det i Polen traditionellt har varit kvinnans uppgift att skapa trivsel i hemmet, trots att hon oftast också förvärvsarbetat. En möjlig förklaring till en sådan genusordning ges av Wolanik Boström, som studerat olika levnadsbeskrivningar i transitionstidens² Polen. Enligt henne fungerade den traditionella och konservativa familjemodellen under den socialistiska regimen som en faktor av "politisk korrekthet", dvs. som en försvarsborg mot socialismens alienation och splittring (Wolanik Boström 2005, 127). Informaterna ovan har själva växt upp i det gamla socialistiska samhället, varför deras värderingar förefaller väl passa in såväl i Cwejmans och Tarkowskas som Wolanik Boströms tankegångar. Samma traditionella syn på kvinnans plikter gentemot hemmet tycks likväl ha varit allmän också på annat håll i Mellaneuropa på 1980-talet, bl.a. i Tyskland (se Tuomi-Nikula 1987-88, 11). Denna typs genusordning kan närmast karaktäriseras som patriarkalisk och konservativ.

I sin uppgift har kvinnorna i Polen fått hjälp av den äldre generationen, för ända till de senaste decennierna har det varit vanligt att far- eller morföräldrar har bott tillsammans med sonens eller dotterns familj (jfr Wedel 1986, 86-87, 97). En polsk man berättade exempelvis, att hans far aldrig i sitt liv befattat sig med hemsysslor, eftersom det fanns kvinnor i hushållet (L 778). Familjen och hemmet upplevs fortfarande som centrala i Polen, men många av dagens unga polska kvinnor har börjat ifrågasätta det traditionella genuskontraktet (jfr Wolanik Boström 2005, 280-281; se även diskussionen i Lindelöf 2006, 70-80).

I Finland inleddes diskussionen kring jämställdhet på 1960-talet, då man ifrågasatte den traditionella genusordningen. Diskussionen sammanföll då med den allmänna modernitetsdiskursen som betonade den individuella friheten och kvinnoemancipationen (Jallinoja 1991, 188). Haavio-Mannilas undersökning från 1980-talet speglar en situation i samhället, som då var aktuell också för de unga polsk-finländska familjerna. Enligt Haavio-Mannila var varken män eller kvinnor då nöjda med hemarbetens fördelning, men drygt tio procent av båda könen ansåg att makan/maken deltog i dessa i större utsträckning än de i början av äktenskapet hade förväntat sig. Bäst hade förväntningarna förverkligats i familjer, där båda parterna hade samma socioekonomiska status; 63 procent av dem ansåg att hemsysslorna delades jämt mellan makarna (Haavio-Mannila et al. 1984, 178-179). Drygt två årtionden senare återspeglas denna syn i Päivi Lipponens utredning av kvinnor på ledande poster i arbetslivet. Hon konstaterar, att de kvinnor som hade familj, uppskattade och betonade makens ansvar för vardagen hemma. Alla de intervjuade kvinnorna hade dessutom haft ett barndomshem, där barnen uppfostrats enligt jämställdhetsprincipen utan att göra skillnad mellan könen. (Lipponen 2006, 251, 253) Eftersom både mannen och kvinnan i det urbaniserade samhället har förtjänstarbete anses numera också omsorgsarbetet inom familjen samt möjlighet

till samhälleligt påverkande tillhöra båda könen (Tasa-arvo 2006, 4).

Olika ansvarsområden

Intervjumaterialet avslöjar att inte alla de intervjuade polska kvinnorna uppskattade det konservativa genuskontraktet i sin egen familj. I sju familjer var ansvaret dock fortfarande ganska långt fördelat med olika könsbaserade ansvarsområden för parterna. I fyra av dem var frun från Polen och tre av dem var tillfälligt utan arbete. Det var självklart för dessa tre att de i den situationen utträttade allt hemma. Om kvinnorna hade förvärvsarbetat, önskade två av dem att mannen i så fall skulle hjälpa till (L 1040, L 1058). I den ena familjen där frun tidigare arbetat hade problem redan uppstått, då den finländska mannen trots det gärna velat bli uppassad. Mannen sade sig inte vara "en permanent hjälpare", men att han nog lärt sig mycket (L 1038). Mannen i den andra familjen tyckte för sin del att i fall frun haft förvärvsarbete borde han i så fall hjälpa till hemma (L 1057). Det är tydligt att den tillfälliga arbetslösheten inverkar på arbetsfördelningen, men makarna var beredda på en ny överenskommelse, om situationen i framtiden eventuellt förändrades. Det rådande genuskontraktet skulle m.a.o. kräva omförhandling. Man kan också se här ett dominerande styrkeförhållande som grundade sig på mannens inkomster (jfr Björnberg och Kollind 2003, 50). Eftersom fruarna saknade inkomster hade de kommit överens om att sköta allt hemma, vilket de ansåg rättvist i den rådande situationen. Makarnas värderingar förefaller vara rätt lika, men från fruarnas sida kunde man i grunden ana ett latent missnöje med sin situation. De finländska männen var nöjda med arrangemangen, de polska fruarna också, men tydligen endast temporärt. Åtminstone i en familj kunde det uppstå konkurrerande värderingar och bristande förståelse, ifall fruns arbetssituation på nytt hade förändrats.

Det ovan refererade avslöjar en inbördes förståelse som makarna uppnått genom att

resonera om sin situation. Så var fallet också med den fjärde polska frun som var frilansare med oregelbundna arbetstillfällen, som hon själv kunde bestämma om. Även hon ansvarade huvudsakligen för hushållet och hemmet. Hennes man var nöjd med arbetsfördelningen, men sade sig nog också själv hjälpa till ibland (L 1044). Det skedde tydligen mest under fruns arbetsresor. Hon förväntade sig detta dock inte. Det förefaller som om frun inte skulle ha värdesatt sitt eget arbete lika mycket som mannens som hade en ordinarie tjänst. Att skapa trivsel i hemmet var hennes primära uppgift i parets kontrakt:

”/.../ jag är tyvärr ingen jämlikhetsivrare, jag tycker att kvinnor ska vara kvinnor och män ska vara män. /.../ Allt hemarbete gör jag, eftersom han arbetar. Också när jag själv är på resor – jag jobbar som frilansare – så sköter jag allt när jag är hemma igen. Efter att ha varit två veckor borta älskar jag att tvätta fönster och städa ordentligt. Allt sådant kan de lämna åt mig.” (L 1084)

Uttalandet avslöjar från hennes sida ett klart stöd för och uppskattande av en patriarkalisk familjemodell som högt värderar det goda moderskapet och ett rent hem. Genom att handla enligt sina egna kulturella värderingar kunde frun samtidigt känna samhörighet med sin egen kultur. Att båda makarna var nöjda med överenskommelsen tyder på att deras förståelsehorisonter låg mycket nära varandra.

Även de finländska fruarna i de tre övriga familjerna hade varit hemma med barnen, en på grund av sin mans långa arbetsperioder till sjöss. Då hade det varit naturligt att hemsysslorna tillfallit henne. En fru skötte fortsättningsvis vid intervjutillfället sitt arbete hemifrån. Speciellt den polska maken som hade flera månader långa arbetspass borta från hemmet var nöjd med arrangemanget, eftersom han fått en fru ”som sköter allt på det traditionella sättet, såsom man lär sig också i Polen” (L 776). Men frun ansvarade dessutom för allt annat ”gårdskarlsarbete” som boendet i ett hus krävde. När mannen kom hem behövde han inte ta vid, för:

”Om han börjar reparera något så går det de-

finitivt sönder!” Det är nog så. Jag vet inte vad det beror på. Om man inte kan så kan man bara inte.” (L 1049)

Konstaterandet avslöjar kanske en besvikelser, men också en förståelse som med tiden vuxit fram efter erfarenheter av och kännedom om mannens kunnande. Av liknande erfarenhet hade den finländska frun i en annan av dessa familjer resignerat inför mannens oförmåga att ta itu med vissa tunga arbeten som hon tyckte borde ha tillfallit honom, eftersom hon själv hade hand om hushållet. I stället för att vänta skötte hon dem själv (L 1062). Den polska mannen tyckte å sin sida, att då det fanns flera kvinnor i huset behövdes hans insats inte och att han dessutom inte var välkommen i köket (L 1060). Det är tydligt att frun här genom sitt kunnande i köket skapat ett styrkeförhållande till sin fördel och på det sättet utövade makt (jfr Hörnqvist 1996, 52-53). Mannen släpptes inte till köket, som frun ansåg som ett revir för sin egen expertis. I detta avseende tycktes makarnas åsikter sammanfalla. Konfliktsituationer hade uppstått, när mannen inte skött sitt eget revir enligt hennes uppfattning om rättvis arbetsfördelning. Resignationen behövde inte betyda förståelse, men likväl ett visst accepterande av verkligheten. Men den kan också tolkas så, att frun inte ville underordna sig genom att be om hjälp (jfr Björnberg och Kollind 2003, 99). Horisonternas ytterligare närmande hade tydligen krävt intensivare dialoger makarna emellan.

I den tredje familjen innebar de olika rollerna att mannen enligt sin utsago aldrig städade eller diskade, men kunde dock ibland laga polska rätter (L 773). I stället bar han ansvaret för ekonomin och reparationer, när sådana behövdes. Att frun å sin sida hade insett makens intresse för matlagning framgår också ur det följande:

”Han sköter räkningar och finanser och jag sköter hushållet. Det passar perfekt för oss. Han sköter väldigt bra alla löpande ärenden, så jag behöver inte oro mig för sådant. /.../ När han är ombord två veckor och inte kommer någonstans därifrån så tycker jag att han sedan får vara

lite friare hemma och att det är berättigt att han inte behöver börja städa. Mat får han laga, för det tycker han om...” (L 1030)

I uttalandet framkommer styrkeförhållanden som grundar sig på makarnas expertis på skilda områden som de uppskattar lika högt. Båda ansvarar för det gemensamma projektet på sina håll. Man kan också tydligt notera fruns sensibilitet och känslomässiga inlevelse i mannens situation, vilket ökat parets inbördes förståelse för arbetsfördelningen. Båda är nöjda med kontraktet och man kunde nästa tolka det som en sammansmältning av horisonterna. Makarnas horisonter har kanske dock inte heller ursprungligen varit så långt ifrån varandra, för frun har fått en ortodox uppfostran, vars familjemodell tydligen inte varit så avvikande från den traditionella polska modellen.

Delvis olika ansvarsområden

Enligt intervjuerna var arbetsfördelningen inte lika självklar i fyra polska mäns och tre polska kvinnors familjer. Två polska män (L 768, L 772) tyckte att makarna i princip hade olika ansvarsområden, men att de likväl i praktiken hjälptes åt. Båda männen kunde numera hjälpa till med disken och städningen, den andra mannen dessutom med matlagningen, vilket inte varit fallet i början av äktenskapet. Enligt den sistnämndas fru hade mannen då haft den uppfattningen att allt köksarbete hör till kvinnan. Men efter hennes protester och hans längtan efter polsk mat som hon inte kunde laga hade situationen ändrats (L 1031). Genom den inbördes dialogen hade de olika förståelsehorisonterna här närmast sig varandra. Men i bakgrunden kunde också anas fruns latent maktutövning. Genom sin okunnighet i polska maträtter hade hon fått mannen att dela ansvaret för matlagningen.

Situationen hade varit liknande i de två andra polska mäns familjer (L 778, L 1086). Ingendera hade i början utträttat sådant som de tyckte hörde till kvinnorna. Båda nämnde också de konservativa rollerna i barndomshemmet. Senare hade den ena börjat hjälpa till

men skämts för det inför polska släktingar. Till slut hade han accepterat sin hjälpande roll med hushållsarbeten, speciellt med matlagningen, vilket uppskattades av frun (L 1033). Även i den andra familjen hade den finländska frun utträttat allt hushållsarbete och dessutom deltagit i lägenhetens renovering, men efter en diskussion hade makarna kommit till en kompromiss. Eftersom mannen aldrig lärt sig laga mat försökte han hjälpa till med annat såsom det framgår ur det följande:

Nå, matlagning är helt främmande för mig, kan nästan ingenting, men att handla, det gör jag eller sen gör vi det tillsammans. /.../ Jag försöker engagera mig så mycket jag kan. Eftersom hon lagar maten så försöker jag på något sätt ersätta det. Det är självklart att jag sedan diskar, eftersom jag inte kan laga mat. (L 1086).

Mannen tycktes uppfatta jämställdheten innebära ungefär motsvarande uppgifter för båda. Enligt frun var arbetsfördelningen fortfarande i obalans, för hon räknade med den tid som krävdes för bådars insatser. Det som han gjorde gick mycket fortare än hennes andel:

”/.../ att städningen går nog så hos oss att jag gör det mesta. Men vi har sen försökt dela på det så att han flyttar på de tyngsta möblerna och piskar mattorna. /.../ Men det går ändå så att han sköter sin del i en halvtimme och jag stånkar där ännu två timmar och dammar. Men knappast lyckas det någonsin att bli helt jämt.” (L 1085)

Fruns uttalande avslöjar att hon insett makens begränsade möjligheter att hjälpa till. Förståelse hade uppnåtts genom att hon accepterat obalansen i kontraktet och verkligheten såsom den tedde sig ur hans synvinkel. Detta tyder på en ökad sensibilitet från hennes sida. Men även mannen visade förståelse för fruns arbetsbörda genom sin villighet att hjälpa till med sådant som han kunde.

Två polska kvinnor berättade att de i större eller mindre utsträckning fått hjälp av sina makar, oftast med städning och diskning, men inte så ofta med matlagningen (L 691, L 771) som tydligt uppfattats som tillhörande kvinnor. Männen tyckte å sin sida, att arbetena t.o.m. delats ganska jämt (L 1048, L 1043). Enligt den ena måste båda föräldrarna turvis på grund av

deras skiftesarbete också sköta allt hemarbete och barnet självständigt. Trots det hade olika roller ibland kunnat förekomma (L 1043). Liknande förväntningar om kvinnans roll som var typiskt för de polska männen ovan fanns alltså inte hos de finländska männen i dessa familjer. De polska fruarna hade å sin sida genast accepterat den jämlikare arbetsfördelningen, även om de inlärdade traditionella rollmönstren ibland hade gjort sig gällande. Man kunde tolka makarnas förståelsehorisonter som rätt nära varandra.

Den tredje finska mannen hade likaså brukat hjälpa sin fru, speciellt när barnen var små, även om han tyckte att han själv också hade ett krävande arbete i en chefsposition. Enligt frun var det likväl hon som för det mesta skött hushållet, eftersom hon ansåg sig vara effektivare än han (L 777). Mannen försökte förstå sin fru som efter att barnen blivit större ville göra karriär. Själv hade han önskat att frun skulle ha varit mera hemma såsom förr, men konstaterade att han likväl hade ”anpassat sig till den rådande rollfördelningen” (L 1042). Dialogen om de olika rollförväntningarna hade på nytt aktualiserats i en situation, då frun börjat motivera en jämnare arbetsfördelning med en ny orsak, rätten att kunna förverkliga sig själv. Man kan här ana mannens lojalitet till sitt arbete och kanske starkare identifikation med sin chefsroll, vilket förorsakat hans missnöje med situationen hemma (jfr Björnberg och Kollind 2003, 48). Man kan också se att styrkeförhållandet hade förändrats genom att frun ansåg sin egen arbetskarriär vara lika viktig som mannens, vilket krävde omförhandlingar. Genom sitt anpassande har mannen kanske på sätt och vis accepterat verkligheten och det nya kontraktet, vilket kan tolkas som ett närmande av hans och makans horisonter.

Gemensamma ansvarsområden

I analysen av intervjuerna kom det fram att två polska fruar (L 774, L 1055) och en polsk man (L780) delade hemsysslorna rätt jämt i sina familjer utan att något arbete skulle ha blivit

ogjort om den andra inte var hemma. Den ena polska frun betonade att eftersom hon förvärvsarbetade gjorde vardera parten hälften av arbetena hemma:

”Vi har inga mans- eller kvinnoarbeten, vi gör hälften och hälften. Om jag t.ex. arbetar på en lördag och han är hemma, är det hans tur att städa allt och han gör det, naturligtvis. Jag har sagt att om du inte vill göra det så skaffa så stor lön att det räcker för oss båda. Då kan jag stanna hemma och göra allt. Han har inte haft någon annan möjlighet. (L 774)

Mannen (L 1053) konstaterade dock att eftersom han inte kunde laga mat, blev det helt på fruns ansvar, vilket också stämde överens med hans förväntningar före äktenskapet. Han hade varit inställd på att vara den som ensam sköter uppehållet och blivit positivt överraskad av att frun skaffat sig arbete. I fruns citat kan också skönjas maktspel. Pengar och inkomster har ansetts vara den mest betydande resursen för maktutövning i parförhållanden (jfr Björnberg och Kollind 2003, 50). Här förefaller det som om penningsituationen utnyttjats av frun för att åstadkomma en jämlik fördelning av hemsysslorna. Av mannens utsagor får man likväl den uppfattningen att han fått en ganska jämlik uppfostran hemma. Makarnas horisonter har tydligen inte varit så långt ifrån varandra trots allt och en inbördes förståelse har varit lätt för dem att uppnå.

I den andra polska fruns (L 1055) familj var det så att den av makarna som hann och orkade kunde ta itu med det som just då var aktuellt och behövde göras. Under mannens tidigare långa arbetspass hade frun ensam skött hemmet, barnen och hushållet och efter att barnen blivit större även förvärvsarbetat. I hennes barndomshem hade modern haft ansvar för alla hemsysslor, men i Finland hade hon märkt att också männen ofta deltog i dem. När hennes man var hemma på sina lediga perioder, ville hon få en insats också av honom. Det ledde till konflikter, men löstes på följande sätt:

”Min man blev uppassad ombord och trodde att det är likadant här hemma. Jag sade då att det är slut med sådant, jag är varken din mässflicka eller hembitråde. Om jag blir ditt hembitråde, så

kan jag snart fara till Polen. Vi måste båda göra [vår del], annars blir det en annan lösning på det hela.” (L 1055)

Genom att skapa skuld känslor hos mannen för familjens eventuella skingrande utövade frun emotionell makt på honom (jfr Björnberg och Kollind 2003, 50). Mannen noterade att han med tiden utvecklat sina färdigheter och lärt sig alla hemsysslor, t.o.m. bakning hade han försökt sig på (L 1046). Principen för gemensamt ansvar i allt enligt det rådande behovet ändrades inte heller efteråt när mannen bytte till normala arbetstider i land, eftersom båda förvärvsarbetade. Jämställdhet och balans i hemarbeten mellan makarna hade uppnåtts som resultat efter en dialog som lett till inbördes förståelse.

I den tredje familjen hade båda makarna varit gifta tidigare, den polska mannen också då med en finländsk kvinna. I sin första parrelation hade han känt sig tvingad till ”en roll som kvinnorna hade i Polen” och krisen hade lett till skilsmässa (L 780). I det andra äktenskapet tyckte frun (L 1036) att mannens hjälpsamhet och uppmärksamhet för arbeten hemma bara ökat och att han under sina ensamma år efter skilsmässan tydligen lärt sig mycket. Ett trivsamt hem som han uppskattade uppstod ju inte av sig självt, menade hon. Man kunde likväl förmoda att mannens inlärningsprocess börjat redan under det första äktenskapet. Det visar hur lång processen varit för honom att avstå från de traditionella värderingarna och uppnå förståelse för jämställdhet i sitt nya äktenskap. Även om makarnas horisonter i början av den senare relationen inte var så olika varandra kan man se stora förändringar i mannens horisont på hans väg till den då rådande situationen.

Reflektioner

Variationen av hur hemmet och hushållet skötes var stor i de ovan behandlade familjerna. Det traditionella familjeidealet med sina rollförväntningar gällde inte enbart den polska parten, trots att merparten av dem åtminstone i början hade haft ett sådant ideal. Även några

finländska män uppskattade en könsbaserad rollfördelning och hade därför hamnat i någon slags krissituation med sin maka. Det konservativa genusontraktet fungerade också i några finländska kvinnors familjer, men kanske endast i en familj så att makarnas förståelsehorisonter helt smält samman. I två andra fall hade fruarna avstått från att sträva efter större jämlikhet, eftersom det visade sig vara omöjligt. Jämställdhetsidealet var likväl det som man i de flesta familjerna med större eller mindre framgång strävade efter.

Olika prioriteringar i uppfostran

Barn i olika åldrar fanns i elva av de undersökta familjerna, i nio av dem även makarnas gemensamma barn. I två familjer var barnen från fruns tidigare äktenskap och tre män hade barn som bodde hos sin mor. I en familj väntades barnet bli fött några månader efter intervjun. En del av barnen studerade och bodde inte längre hemma. I två av de övriga fem familjerna skulle barnen kanske bli aktuella senare i framtiden. Några av makarna i de barnlösa familjerna uttalade sig om hur de önskade att barnen skulle uppfostras. Givetvis saknas i deras fall den typ av dialog som grundar sig på verkliga vardagssituationer. Att principerna för uppfostran uppenbarligen upplevdes som olika i Finland och i Polen framgår ur följande citat:

”Det är en stor skillnad på familjer här och i Polen. Om det t.ex. finns barn, så får de göra nästan vad som helst. Man får inte neka dem något eller kommandera dem. Jag kan inte ens föreställa mig att det skulle vara så i Polen, att barnen inte skulle lyda sina föräldrar. Här svär de och svarar fult tillbaka. Och i bussar t.ex. får äldre personer stå, ingen av dessa 12-13-åringar stiger upp. Jag fick nog lära mig i skolan att ta äldre personer i beaktande och fortfarande har man disciplin i Polen. Det är klart att det också där förekommer brist på disciplin, men mycket sällan och mycket litet. Det är sådana där ”huliganer”, som man inte kan göra något åt. Men i allmänhet är barnen hövligare i Polen.” (L 774)

Såsom den polska frun ovan hade merparten av de polska intervjuade upplevt att man i Polen haft strängare uppfostringsprinciper än i

Finland. Några ansåg t.o.m. att finska barn för det mesta inte alls uppfostrades, de fick växa upp hur de ville (L772, L 773, L 1055). I Polen hade det varit viktigt att barnen lärde sig att respektera äldre personer i allmänhet, inte endast sina föräldrar. De skulle lära sig hövlighet genom att alltid först hälsa på äldre personer, inte bryta deras samtal och inte svära eller uppföra sig störande utan visa lydighet och respekt. Även andra vuxna än föräldrarna hade kunnat gripa in och säga till om så behövts.

I sin avhandling om barnuppfostran i Sverige konstaterar Helene Brembeck att ”traditionalism” i livsmönster med tillhörande värderingar återfinns i ”traditionella” bondesamhällen med nära släkt- och grupprelationer. I dessa samhällen hade barnen tidigt en funktion i familjehushållningen. De förväntades därför vara lydiga och respektera sina föräldrar. ”Modernistisk” mentalitet, som framhäver självständighet och att individen först och främst har förpliktelser mot sig själv, hittar man däremot i industrialiserade stadssamhällen med västerländskt skol-system. Vidare konstaterar Brembeck att de sistnämnda värdena också brukar kopplas till medelklassuppfostran, medan bl.a. disciplin, respekt och lydnad återfinns bland värden som kopplas till arbetarklassen. Brembeck förklarar arbetarklassens disciplinering och lydnadskrav med att dessa föranleddes av det tidigare klassamhällets natur. Där gällde det att hålla ihop och hjälpas åt för att med knappa resurser orka leva i en situation av underordning. För barn fanns inget utrymme för bråk eller opposition. Avslutningsvis noterar hon likväl, att synen på uppfostran hos de studerade grupperna hela förra seklet utvecklats mot mera frihet och mot öppnare och mer demokratiska former. (Brembeck 1992, 13, 67-68, 207)

Man kan anta att förhållandena i det tidigare finländska klassamhället varit jämförbara med de svenska och att lydnad och respekt för auktoriteter genomsyrat barnens uppfostran även här. Men såsom i Sverige slog sig den modernistiska mentaliteten med sina idéer om mera demokratiska och individorienterade uppfo-

ringsprinciper så småningom igenom också i Finland. I högre- och medelklassfamiljer började man iakta nya uppfostringsmetoder redan på 1950-talet (jfr Takala 1960, 137) och sedan 1990-talet har individen stigit fram också i läroplanen för skolorna (jfr Sääntti 2008, 13). Å andra sidan kritiserade finländska mödrar den moderna människans materialism och övervakande av endast sina egna intressen i en intervjuundersökning redan i slutet av 1970-talet (se Hirsjärvi 1981, 153).

I Polen har individens emotionella bundenhet vid primärgruppen varit starkare än i Finland. Där är olika generationer också mera integrerade än här och både far- och morföräldrar har såväl rättigheter som plikter mot sina barn och barnbarn. Målet för uppfostran har varit en god människa, som tar andras behov i beaktande, särskilt de äldres och familjemedlemmarnas behov. (jfr Hurme 1999, 127, 134). Man kan som förklaring dra paralleller med Brembecks konstaterande ovan om knappa resurser och en känsla av underordning som också kännetecknade livet i det socialistiska Polen. Efter systemets fall tycks samma mål för uppfostran dock fortfarande gälla i det polska samhället (jfr Wolanik Boström 1999, 117).

Annick Sjögren skriver om individualistiskt perspektiv i motsats till grupporienterat perspektiv på familjen och påpekar att det sistnämnda perspektivet varit förhärskande särskilt i Sydeuropa och i Medelhavsområdet (Sjögren 1993, 146-147). Även i många östliga kulturer uppfostras barnen så att de skall bevara familjens ära (Dahl 2004, 154). En intressant parallell kan noteras i Tuomi-Nikulas undersökning om finländare i Tyskland, där de finländska barnorienterade principerna uppvägs mot de tyska samhällsorienterade. Enligt de finländska mödrarna var det bättre att man i Finland lät barnen växa, i Tyskland uppfostrades de (Tuomi-Nikula 1989, 150-153).

Respekt och lydnad centrala i uppfostran

Ur intervjuerna framgår det att makarna i två familjer medvetet försökt uppfostra sina barn

enligt principer som prioriterade lydnad, respekt för föräldrar och äldre människor samt beaktande av andra. Den finländska omgivningens inverkan hade de inte kunnat undvika, men hade försökt göra sitt bästa trots det, även om de ibland känt sig frustrerade. I den ena familjen hade makarna inte haft några principiella diskussioner kring uppfostran utan den finländska fadern (L 1042) hade gett fria händer åt sin polska fru och accepterat helt hennes syn, vilket också inbegripit religionsuppfostran. Hela familjen brukade delta i mässan varje söndag. Dessutom hade de ofta haft den polska svärmodern på rätt långa besök, vilket tydligen bidragit till den polska synens dominans i uppfostringsfrågor. Mannen förmodade att barnen på detta sätt kanske också skulle bli mera internationella än vad han själv haft möjlighet till. De enda saker som gett anledning till diskussion hade gällt barnens yngre ålder vid skolgångens början samt deras fritidsintressen, men också där hade makarna kommit till en gemensam lösning. Frun å sin sida sade sig ha hållit barnen i tukt så att hon inte behövt skämmas för deras uppförande i gästers närvaro eller på besök hos vänner. Hon tyckte att hon rätt bra lyckats med sin uppgift. Hon hade t.o.m. försökt uppfostra sina egna elever, för hon ansåg att det inte var hennes skyldighet att t.ex. först hälsa på dem utan tvärtom (L 777).

I den andra familjen beundrade den finländska modern polska barns uppförande och hade velat att de egna barnen skulle lära sig att uppföra sig lika exemplariskt som dessa (L 1031). Ifall föräldrarna hade haft olika åsikter i något praktiskt fall hade de diskuterat saken innan beslut fattats. Båda tyckte att det ibland varit svårt att genomföra principerna, men att lydnad och respekt alltid förväntats av barnen. Frun hade ibland brukat ingripa i händelserna också ute på gården, ifall hon märkt sådant som inte var tillåtet för barn och även om det varit fråga om andras barn. Alla föräldrar hade inte tyckt om detta, utan ansett sådant vara deras egen sak (L 1031). Den polska fadern medgav att han i vissa fall varit tvungen att ge efter, då

de polska principerna inte riktigt fungerat i den finländska omgivningen (L 772). Barnen hade t.ex. inte längre straffats för bråk på gården, för de måste lära sig att försvara sig, ansåg fadern. Han hade också känt sig frustrerad och skamsen över barnens uppförande i polska gästers närvaro:

”Ibland är jag frustrerad över detta, t.ex. när vi har polska gäster och barnen kommer och avbryter vår diskussion. Det grämer mig. När vi har gäster från Polen är jag svartsjuk, eftersom deras barn är så bra uppfostrade. Nå, inte har jag helt misslyckats, men hela tiden måste man påminna och rätta till.” (L 772)

I båda familjerna hade makarna haft samma mål med uppfostran, dvs. barnen borde lära sig att uppvisa egenskaper som föräldrarna ansåg eftersträvansvärda. Dessa egenskaper sammanföll ganska långt med dem som man i Polen satte värde på: lydnad och respekt för äldre. I båda familjerna hade fruarna tillämpat dessa inte bara på sina egna utan också på andras barn. Att den ena av dem är finländsk tyder på att hennes förståelsehorisont betydligt närmat sig mannens horisont. I den andra familjen igen var det den finländska mannens horisont som mera närmat sig den polska fruns horisont trots att han kanske själv var mindre aktiv i den praktiska uppfostringsuppgiften. Man kan säga att makarnas förståelsehorisonter i båda familjer till slut ganska långt sammanföll med varandra. Frustration hade i stället uppstått, när makarnas värderingar och syn på god uppfostran råkat i strid med omgivningens.

Individen central i uppfostran

Enligt utsagorna i tre familjer motiverade man barnens uppfostran med att man levde i Finland och inte i Polen. Barnen borde därför lära sig att leva och klara sig i det finländska samhället. ”Man ska ta seden dit man kommer” tyckte den ena av de två polska mödrarna (L 1084), men dock med lite vemod i rösten. När hennes första barn varit litet, hade hon alldeles i början försökt med strängare uppfostran, men snart insett att uppgiften var omöjlig. Hon ville inte direkt klaga på den finländska synen på

uppfostran, men noterade att hon själv aldrig skulle ha snäst åt sin mor på ett sätt som de egna barnen snäste åt henne. Hon var också besviken på att förhållandet mellan henne och dottern inte blivit så nära som hon hade önskat och som hon själv haft med sin egen mor. Orsaken var den finländska inverkan, ansåg hon. Trots det upplevde hon att hon inte misslyckats med sina barn, för ”de är ju båda finländare och vi bor här” (L 1084).

Den finländska fadern i den nämnda familjen tyckte att han själv inte skulle ha gett så mycket efter i barnens olika önskemål utan varit strängare i många avseenden. Han hade vuxit upp i ett strikt religiöst barndomshem och själv fått en strängare uppfostran än normalt, vilket han medgav att kanske påverkade hans åsikter (L 1044). Han tyckte likväl att allt hade gått utan större bekymmer och att det egna exemplet var viktigt:

”/.../ man måste vara tacksam, att barnen varit rediga, att vi inte haft stora gräl med dem och att diskussionerna varit helt sakliga. Jag kan inte och egentligen vill jag inte heller ge barnen några modeller för uppförande. Det är nog det egna exemplet och hur man i allmänhet lever här som lär dem bäst.” (L 1044)

Båda föräldrarna var således nöjda med barnens uppförande, vilket tyder på att de uppnått förståelse i vad som krävdes av barnen i det finländska samhället. I detta avseende hade båda också gjort en omprioritering inför den aktuella situationen, för såväl i mannens som i fruns barndomshem hade man praktiserat en strängare uppfostran.

Känslor av otillräcklighet hade även den andra polska frun upplevt som konstaterade att familjens barn uppfotrats ”på samma sätt som här” och att ”barnen måste få allt, eftersom det hör till dem” (L 1055). Hon tyckte att hon försökt vara tillräckligt sträng, men att slutresultatet inte kunde jämföras med det polska, vilket hon ansåg omgivningen åtminstone delvis vara skyldig till. På besök i Polen hade hon skämts för barnens uppförande, för hon hade blivit hårt kritiserad av sin mor för barnens dåliga uppfostran. Hennes man (L 1046) tog delvis

skulden på sig, för till följd av hans frånvaro som arbetet förorsakat hade modern ensam fått bära ansvaret för barnen och hemmet. Ibland hade makarna dock resonerat per telefon, när man skulle ta ställning till något viktigt. Mannen tyckte vidare att alla de tre barnen var egna personligheter och betedde sig olika t.ex. när det gällde veckopengar och sparsamhet (L 1046). Likväl tyckte båda att barnen var helt normala och trevliga finska barn som inte på något sätt skilde sig från de övriga.

Det är tydligt att den polska maken fortfarande upplevde skuld känslor för sin egen oförmåga att uppfotra barnen enligt de polska idealen. Hennes horisont hade likväl närmast sig mannens i och med att hon medgav att den uppfostran barnen fått och skulle få var tillräcklig i Finland. Mannens sympati för fruns tidigare ensamma ansvar och konstaterandet av barnens olikhet tyder på empati och förståelse från hans sida och kan tolkas som närmande också av hans horisont.

Ytterligare i en familj prioriterades en mera barnorienterad uppfostran. Också där hade frun haft det praktiska huvudansvaret, för hennes polska man arbetade långa perioder borta hemifrån. Enligt mannen var han totalt närvarande, när han var hemma och totalt borta under arbetsperioderna (L 778). Detta hade inverkat på barnet så att fadern hade fått en central position under ledigheten hemma, då modern i motsvarande grad mistat sin (L 1033). Fadern konstaterade att även om han i princip velat följa polska uppfostringsprinciper, hade han i praktiken glömt bort dem. Modern instämde, till slut hade fadern inte haft några principer alls. Barnet hade lindat honom kring sitt finger och han hade skämt bort det, varför föräldrarnas principer ofta råkat i konflikt. Barnet skulle ha fått växa vilt, om inte modern försökt sätta ens några gränser, vilket i faderns närvaro blivit svårt. Modern ville att barnet skulle bli självständigt och få starkt självförtroende för att ”klara sig i precis vilken världsdel hon än hamnar” (L 1033).

Det förefaller som om de sistnämnda för-

äldrarna i sin uppfostran hade haft samma individcentrerade mål, en självständig personlighet, vilket kunde tolkas som bevis på förståelsehorisonternas rätt nära överensstämmelse. Men faderns eftergivenhet kan kanske också samtidigt tolkas som hans försök att på så sätt ersätta de långa frånvaroperioderna från barnets liv. Inget negativt fick då förekomma i deras inbördes relation. Modern i sin tur hade velat beakta samhällets krav, varför hon ansåg vissa gränsdragningar i uppfostran som viktiga. Föräldrarnas uppfostringsmetoder var således helt olika. Att det uppstått konflikter i uppfostran visar att deras förståelsehorisonter ändå inte låg speciellt nära varandra, även om de kanske hade samma målsättning med den, prioriteringen av barnets välmående. Detta förstod föräldrarna dock på olika sätt och handlade därefter.

Centrala i uppfostran såväl individen som lydnad och respekt

Enligt intervjumaterialet hade man i de övriga familjerna varierande iakttagit principer som gav individen mera frihet, men krävde samtidigt respekt och lydnad. Många ansåg att de polska principerna med lydnadskrav i och för sig hade varit bättre, men att de till följd av kamraternas och omgivningens inverkan inte skulle ha lyckats i Finland. Trots det hade särskilt den polska föräldern försökt hålla fast vid att barnen åtminstone skulle ha respekterat föräldrarnas vilja och kanske också lärt sig att ta hänsyn till andra människor. Den finska föräldern i sin tur hade hoppats på att barnen skulle ha lärt sig att ta ansvar, bli självständiga och klara sig i samhället. När barnen varit små hade det varit lätt att styra dem enligt polska ideal, men när de blivit större hade föräldrarna ofta varit tvungna att ge efter. De hoppades likväl på att något skulle ha fastnat i minnet och att de någon gång skulle förstå allt. En av de polska mödrarna kan här klä i ord många andra polska föräldrars erfarenheter och förhoppningar:

”Till en början försökte jag hålla de polska uppfostringsprinciperna, men när hon började skolan, var det hemskt viktigt att få allt det som kamraterna också fick. Hon ville inte vara annorlunda. Nu har allt blivit mera enligt den finländska stilen. Det uppstår gräl ibland och vi skriker varandra ansikte mot ansikte. Min dotter är nu 14 år, men hon vet nog att klockan tio på kvällen skall hon vara hemma. Naturligtvis känner jag inte så mycket till vad hon gör. Hon berättar inte, utan beskyller mig för spionage, när jag vill veta, med vem hon är ute och vad hennes kamrater sysslar med. Men kanske hon någon gång förstår att mamma bryr sig om henne.” (L 771)

Enligt den ovanstående fruns man hade modern haft huvudansvaret för uppfostran, men att den likväl inte varit så sträng som i Polen. För det mesta hade föräldrarna också varit eniga om principerna, även om avvikande åsikter också ibland förekommit (L 1043).

I en del familjer försökte man alltså enligt informanternas utsagor praktisera såväl polska som finländska uppfostringsprinciper. Samtidigt som man av barnen önskade lydighet och respekt för äldre väntade man att de också skulle visa självständigt ansvarstagande, ärlighet och skötsamhet. En polsk far berättade att han inte medvetet hade försökt iaktta polska principer med barnen (L 773). Hans fru däremot beundrade polska barns uppförande och ville gärna att de egna barnen skulle uppvisa likadana egenskaper som dessa. Samtidigt ville hon också att de skulle klara sig bra i det finländska samhället. Att kunna fatta egna beslut fick barnen lära sig t.ex. med hjälp av veckopengar (L 1030). I två andra familjer tyckte den finländska frun att faderns sätt att uppfostra barnen var strängare än hennes eget. Den ena polska fadern var mycket borta för arbetets skull, men då han var hemma ville han att vissa regler efterföljdes, särskilt respekt för föräldrarna och deras åsikter (L 776). Detta hade föranlett många diskussioner kring hans uppfostran som frun tyckte var gammalmodig. Idealet skulle enligt henne ha varit ”något mellan polskt och finländskt”. Hon ville gärna att barnen skulle lära sig ansvar, bli flitiga och är-

liga, men också att de skulle respektera äldre (L 1049).

I den andra fruns familj hade den polska faderns religiösa värden råkat i konflikt med den finländska verkligheten. Som en religiös katolik hade han velat att barnen som också döpts till den katolska tron skulle ha följt med honom till mässan på söndagarna. Modern hade likväl ansett att det var för mycket krävt, eftersom barnens hobbyer inföll samtidigt (L 1062). Enligt fadern hade han ända till tonåren försökt uppfostra barnen på övervägande polskt sätt, men att mycket av det inte längre lyckats, eftersom barnen inte ville avvika från sina kamrater. Han tyckte likväl att de hörde till barnens naturliga egenskaper att de respekterade sina föräldrar (L 1060). Modern var medveten om omgivningens inverkan, då hon konstaterade att det inte bara var föräldrarna som uppfostrade barnen, skolan och kamratkretsen var lika viktiga faktorer. Hon ville att barnen skulle få självförtroende och uppleva sig som jämställda familjemedlemmar precis som hon själv upplevt sig i sitt eget barndomshem (L 1062). Båda föräldrarna var av den åsikten att barnen påverkats mera av de finländska än av de polska principerna, även om modern ansåg att fadern kanske inte haft lätt att acceptera det:

”Nå han kanske tycker att man sku[lle] högakta föräldrarna just mera och det här religiösa kanske mera. Men jag har alltid sagt att det är religionsfrihet, att man inte kan tvinga någon till kyrkan och kanske han nu börjat acceptera det.” (L 1062)

I de två familjerna ovan hade föräldrarnas olika värderingar kommit i konflikt med varandra. I den sistnämnda familjen hade konflikten kanske tydligast föranletts av de religiösa värderingarna. Men konstaterandet om uppfostrans gammalmodighet även i den förstnämnda familjen kunde kanske också delvis tolkas ha samband med religionen, för barnen i denna familj hörde liksom fadern till katolska kyrkan. Man måste förstås påpeka, att respekt för äldre människor inte endast präglar katolicismen utan är ett gemensamt drag i flera andra

religioner och kollektiva kulturer. I familjerna ovan hade de polska fäderna fått anpassa sig till de rådande situationerna och acceptera vardagsverkligheten. Detta kunde tolkas som att deras förståelsehorisonter med tiden närmat sig den finländska makans horisont, även om deras egna värderingar kanske inte så mycket hade förändrats.

I två familjer hade föräldrarna gift om sig och barnen som fanns hade följt med modern till det nya hemmet. I den ena familjen hade den polska frun en son från ett tidigare polskfinskt äktenskap, medan den finländska makens barn redan var vuxna. Enligt modern hade sonen fått övervägande finländsk uppfostran, eftersom hon inte hade velat att han skulle ha avvikit från sina kamrater. Han hade likväl dessutom lärt sig att uppföra sig så bra att man uppmärksammat det också i skolan:

”/.../ i skolan sadet det många gånger att X uppför sig på ett så utmärkt sätt. Han kan uppföra sig. Det betyder inte att han alltid har varit snäll, det har han inte varit. Det har pratats om ett och annat som han kan åstadkomma, men om han har velat, har han alltid kunnat uppföra sig. På ett barnläger t. ex. hade han verkligen kunnat vara utomordentligt snäll och väl uppfostrad och än i dag har han kvar något liknande, ett slags charm eller vad det nu kan vara.” (L 1040)

Modern berättade att dispyter hade uppstått mellan makarna om vissa principer t. ex. vid matbordet, där hon tyckt att ”de svaga alltid skulle serveras först” (L 1040). Mannen igen var av den åsikten att modern uppfostrat sonen i polsk stil genom att skämma bort honom. Självs hade han inte kommit särskilt bra överens med honom, men förhållandet hade blivit bättre under åren. Fadern uppskattade ärlighet, men modern hade alltid varit på sonens sida utan att t. ex. fråga läraren ifall det uppstått problem i skolan. Han hade märkt att frun inte ansåg de finländska lärarna vara lika kompetenta som de polska utan trodde att de hade fått kortare utbildning än lärarna i Polen (L 1038). Frun å sin sida tyckte att det hos mannen ibland kunde märkas tendenser till svartsjuka (L 1040).

Föräldrarna i den ovanstående familjen hade helt tydligt olika uppfattningar om vad som kunde anses vara en god uppfostran. Mannens åsikter representerade en äldre generations uppfattning om god uppfostran i Finland, enligt vilken respekt och ärlighet uppskattades. Därför tolkade han moderns principer som polska. Delvis hade han kanske rätt också, eftersom sonens goda uppförande hade uppmärksammats även av andra. Makarnas förståelsehorisonter kan dock tolkas vara rätt långt ifrån varandra. I bakgrunden kunde dessutom finnas faktorer som ibland förorsakar konflikter för omgifna makar även i helt finländska familjer, nämligen prioriterande av och vakthållning om de egna barnens intressen.

I det andra fallet hade mannen ett barn från ett tidigare äktenskap som dock bodde hos sin finländska mor, men senare ibland besökte fadern i dennes nya familj. Före skilsmässan hade fadern haft det huvudsakliga ansvaret för uppfostran och tyckt att eftersom barnet bodde i Finland, borde han bli finsk. Å andra sidan hade han också delvis velat ge en polsk uppfostran åt barnet trots att det enligt honom varit svårt. I intervjun hoppades fadern på att något av det polska trots allt skulle ha hunnit fastna i honom (L 780). I den nya familjen var den finländska fruns barn redan nära tonåren vid giftermålet. Naturligtvis hade de fått en helt finsk uppfostran, men enligt modern hade förhållandet till den polska styvfadern alltid varit utmärkt. Han hade inte nämnvärt blandat sig i hennes sätt att uppfostra. Vissa principer ville han dock ibland tillämpa, t. ex. något mer kontrollera vad de sysslade med än vad man – enligt henne – brukade i Finland och också att de skulle satsa på sin utbildning mera ambitiöst. Frun tyckte att dessa helt klart var polska drag och delvis var hon också ense med honom. Dessutom hade han någon gång påpekat till sin fru att hon borde vara lite strängare med övervakningen av deras besök hos kamraterna:

”/.../ till exempel, när pojken berättade att han ska övernatta hos någon kompis, så sade han att du måste liksom kolla varje gång att han är där.

Jag sade att jag inte börjar kolla varje gång, jag vill inte börja med sådant, för det känns redan som spionage /.../” (L 1036).

I denna familj hade den polska maken accepterat att frun haft och fortfarande då hade det huvudsakliga ansvaret för barnens uppfostran trots att han själv i sitt tidigare äktenskap huvudsakligen ansvarat för den. Faderns horisont kunde här tolkas ha närmat sig mera moderns horisont än tvärtom, trots att han ibland ville framföra och hålla fast i sina egna värderingar gällande t.ex. kontroll över barnen.

Som sammanfattning kan man konstatera att den finska omgivningens inverkan på barnens uppförande varit uppenbar och att en uppfostran som helt baserade sig på polska värderingar inte varit möjlig. Det var endast i två familjer som man kunde tolka att makarna rätt långt hade lyckats iakttä familjecentrerade principer nästan på polskt vis, även om misslyckanden åtminstone i den ena av dem förorsakat frustration. Makarna i dessa familjer var eniga om uppfostringsändamålet och metoderna. Följaktligen var deras förståelsehorisonter mycket nära varandra, man kunde kanske också tolka dem som nästan sammansmälta. I tre familjer däremot kan man tolka att barnens uppfostran skett enligt individcenterade principer trots att alla tre polskfödda makar till en början då barnen varit små försökt iakttä familjecentrerade principer. De hade likväl rätt snart gett efter då de kommit underfund med hur svårt det i praktiken var. I dessa fall kan man gärna anse att de polska makarnas horisonter närmat sig betydligt den finländska makans horisont trots att deras värderingar egentligen inte ändrat sig.

I de övriga sex familjerna kan uppfostringsprinciperna tolkas variera antingen så att man accepterat några principer från båda makarnas ideal till deras gemensamma uppfostringsändamål eller så att båda makarna samtidigt försökte tillämpa principer som värderats och uppskattats i deras respektive hemland. I det första fallet visar de gemensamt accepterade och valda principerna att båda makarna insett vad som var viktigt och uppskattat ur den

andras synvinkel. Bådas syn hade därför ändrat sig och deras förståelsehorisonter närmade sig varandra. I det andra fallet, då båda praktiserade sina egna uppfostringsprinciper ansåg man den andras principer vara antingen för stränga och gammalmodiga eller alltför fria och tillåtliga, vilket delvis förorsakat konflikter mellan makarna. Makarnas åsikter och följaktligen också deras förståelsehorisonter skilde sig från varandra, vilket innebar att också deras värderingar konkurrerade med varandra. I praktiken kom man likväl att oftast iaktta principer som var rådande i den finländska omgivningen trots att den polska parten upplevde det som konfliktfyllt och kanske i strid också mot sin religiösa övertygelse. Här är det kanske mera fråga om resignation än om ökad förståelse trots allt.

Att uppnå förståelse för den andras värderingar

Såsom tidigare påpekats är människans beteende styrt av de värderingar som hon har omfattat. För att förstå en annan persons handlingar behövs en dialog parterna emellan, genom vilken deras eventuellt skilda förståelsehorisonter sammanförs. En inbördes förståelse, som enligt Gadamer kan kallas sammansmältning av horisonterna, uppstår så småningom genom meningsutbyten och förhandlingar som dialogen innefattar. I denna studie har i fokus stått värderingar som i bikulturella familjer styrt parens ansvarstagande för hemarbeten och deras syn på barnuppfostran.

I analysen av hur hemmet och hushållet sköttes av makarna konstaterades variationen ha varit stor i de polsk-finländska familjerna, trots att flera av de polska parterna hade haft den traditionella könsbaserade genusordningen som sitt ideal. Det visade sig att värderingen av skilda ansvarsområden i hemarbeten också omfattats av en del finländska män. En bidragande faktor hade då varit den polskfödda makans tillfälliga arbetslöshet. Ändringen av denna situation skulle tydligen ha föranlett och hade i ett fall redan också föranlett en ny

dialog parterna emellan och en omprövning av det då rådande genuskontraktet. Vad gällde finländska fruar i dessa familjer innebar det uppnådda samförståndet med maken horisonternas nästan fullständiga sammansmältning eller att en del inte längre gjorde anspråk på en större jämställdhet som de i praktiken ansåg omöjlig att förverkligas. I de övriga familjerna var det jämställdhetsidealet som man med större eller mindre framgång strävade efter. En uppnådd förståelse innebar därför att båda parterna i sina genuskontrakt gjort större eller mindre kompromisser. Ibland har den uppnådda förståelsen också kunnat innebära någondera partens mer eller mindre synliga maktutövande på den andra. Vilken betydelse jämställdhetsidealet sist och slutligen hade för förståelsen makarna emellan fick således sin innebörd i de konkreta handlingar som i varje enskild familj gav idealet dess praktiska mening och därmed variation.

Vad gäller uppfostringsideal har föräldrarna varierande försökt sträva efter en god uppfostran för sina barn, vilket varit det praktiska målet för dem alla i denna undersökning. Att föräldrarna haft olika värderingar som styrt denna målsättning har dock inte varit helt konfliktfritt. Det har synts i balansgången mellan prioriteringarna. Föräldrarna hade å ena sidan förstätt att barnen behöver färdigheter för vuxenlivet i det finländska samhället, som genomsyras av individuellt ansvarstagande. Men samtidigt hade många föräldrar, särskilt polska, också försökt styra sina barn till lydighet och hänsynstagande samt respekt för äldre människor, egenskaper som de ända från sin egen barndom lärt sig uppskatta. Bäst hade de lyckats då barnen varit små och det omgivande samhällets inverkan ännu varit rätt liten och likaså, då båda föräldrar haft samma åsikt om detta ändamål. Dock hade det oftast varit den polska föräldern som gett efter i sina principer, då problem med uppfostran uppstått. Priset för kompromissen hade betytt skamkänslor inför polska släktingar eller gäster och kanske också ett emotionellt avstånd från barnen. Kontakten

med de ”förfinskade” barnen hade inte blivit så intim som man hade önskat. Förståelsen har inneburit att man inte längre försökt ändra verkligheten utan accepterat den som sådan: en god uppfostran, men närmast ur finländsk synvinkel.

NOTER

- 1 Insamlingen skedde i två omgångar, 1988-89 och 1993-94. Den första omgången gällde enbart den polska parten, under den andra omgången intervjuades också den finländska parten. Eftersom en del av de tidigare familjerna flyttat bort kompletterades materialet med intervjuer av sju nya familjer. Längden av intervjuerna varierade från ca en timme till två och en halv timme.
- 2 Med transitionstid menas här åren efter kommunismens fall, från slutet av 1980-talet till åren inne på 2000-talet, då ekonomiska och samhällspolitiska övergångsprocesser började förändra de gamla socialistländerna i Central- och Östeuropa till kapitalistiska och liberala. (se t.ex. EBRD, 1999).

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

ÅBO

Etnologiska arkivet vid Åbo Akademi, intervjuer om ”Kulturmöte” 1988-89 och 1993-94.

Litteratur

- Badersten, Björn 2006, *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. [Lund:] Studentlitteratur.
- Björnberg, Ulla och Anna-Karin Kollind 2003, *Att leva själv tillsammans. Jämställdhet, autonomi och gemenskap i parrelationer*. Stockholm: Liber
- Brembeck, Helene 1992, *Efter Spock. Uppfostringsmöns-ter i dag*. Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Connell, R. W. 1991, *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Cwejman, Sabina 1987, *Befrielse eller exploatering? Om kvinnoliv i statens, kyrkans och frihetsrörelsens Polen*. Monograph from the Department of Sociology, University of Gothenburg No 38. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dahl, Øyvind [2001] 2004, *Möter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal.
- Dzięgiel, Leszek 1998, *Paradise in a Concrete Gage. Daily Life in Communist Poland. An Ethnologist's View*. Cracow: Faculty of History, Jagellonian University of Cracow.
- EBRD 1999, *Transition Report 1999. Ten Years of Transition*. London: European Bank for Reconstruction and

Development. Publication overview. <http://www.ebrd.com/pubs/econo/4050.htm> (tillgänglig 25.5.2009)

- Ekströmer, Melcher 1991, *Buskar och fåglar. En social-antropologisk studie av górale, bergsfolket i södra Polen*. Lund Monographs in Social Anthropology 1. Lund: Lund University Press.
- Filosoflexikonet 1988, Poul Lübke, redaktör. Stockholm: Forum.
- Gadamer, Hans-Georg 2004, *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteessä ja filosofiassa*. Valikoitua ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gadamer, Hans-Georg [1975] 2002, *Truth and method*. New York: Continuum.
- Gothóni, René 2002, Inledning: Humanioras egenart. I: René Gothóni (red.), *Att förstå inom humaniora*. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten.
- Haavio-Mannila, Elina, Riitta Jallinoja, Harriet Strandell 1984, *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Porvoo: WSOY.
- Hertzberg, Lars 2002, Om inlevelsens roll i filosofin och humaniora. I: René Gothóni (red.), *Att förstå inom humaniora*. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten.
- Hirdman, Yvonne 2001, *Genus – om det stabila förändringsformer*. Malmö: Liber.
- Hirsjärvi, Sirkka 1981, *Aspects of Consciousness in Child Rearing*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 43. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Hurme, Helena 1999, Individualismi vs. kollektivismi perhesukupolvien suhteita määrittävänä tekijänä Suomessa ja Puolassa. *Gerontologia, Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry:n julkaisu 13 (3)*, 127-135. <http://elektra.helsinki.fi/se/g/0784-0039/13/3/individuu.pdf> (tillgänglig 13.5.2008)
- Hörnqvist, Magnus 1996, *Foucaults maktanalys*. Stockholm: Carlssons.
- Illman, Ruth 2004, *Gränser och gränsöverskridanden. Skildrade erfarenheter av kulturella möten i internationellt projektarbete*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Jallinoja, Riitta 1991, *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kuczynski, Anna-Liisa 2007, Togetherness and Space – Identifications and Negotiations in Polish-Finnish Families. *Ethnologia Fennica. Finnish Studies in Ethnology 2007*, vol. 34.
- Lindelöf, Karin S. 2006, *Om vi nu ska bli som Europa. Könsskapande och normalitet bland unga kvinnor i transitionens Polen*. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Lipponen, Päivi 2006, Ahkeruutta, ammattitaitoa ja onnea. I: Päivi Lipponen (toim.), *Akat aidan tekee, miehet käyvät mittaamassa. Nainen työelämässä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pettersson, Lena 2003, Genusarbetsdelning – sega strukturer i förändring? I: Christina Florin & Torbjörn Lundqvist (red.), *Historia – en väg till framtiden? Perspektiv i det förflutnas roll i framtidsstudier*. Institutet för Framtidsstudiers skriftserie: Framtidsstudier nr 6, 2003. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.

- Puohiniemi, Martti 2002, *Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan.* [Esbo]: Limor kustannus.
- Romano, Dugan [1988], 1997, *Intercultural Marriage. Promises and Pitfalls.* Yarmouth: Intercultural Press.
- Ruotsala, Helena 2005, Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. I: Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala (red.), *Polkuja etnologian menetelmiin.* Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.
- Sjögren, Annick 1993, *Här går gränsen. Om integritet och kulturella mönster i Sverige och medelhavsområdet.* Stockholm, Arena.
- Statistikcentralen* 2007, Befolkningsstruktur. http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_sv.asp (tillgänglig 13.10.2008)
- Säntti, Janne 2008, Opettajan muuttuva työ vastakohtaisuuksien näkökulmasta. *Kasvatus & Aika* 1/2008, 7-22. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/santti_0903082257.pdf (tillgänglig 15.4.2008)
- Takala, Annika 1960, Child-Rearing Practices and Attitudes in Different Social Environments. I: *Child-Rearing Practices and Attitudes as measured by Different Techniques.* Jyväskylä: Center for Educational Research.
- Tarkowska, Elzbieta 1987, Differentiation of Life Styles in Poland: Generation and Sex. I: JP. Roos and A. Sicinski (eds.), *Ways of life in Finland and Poland. Comparative studies on urban populations.* Aldershot: Avebury.
- Tasa-arvo Suomessa.* Sosiaali- ja terveystieteiden esitteitä 2006:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden.
- Thurén, Britt-Marie 1996, Om styrka, räckvidd och hierarki, samt andra genusvetenskapliga begrepp. *Kvinnvetenskaplig tidskrift*, nr 3-4.
- Tuomi-Nikula, Outi 1988, Acculturation in the Ethnic Mixed Marriage. *Ethnologia Fennica* 1987-88, vol. 16.
- Wedel, Janine 1986, *The Private Poland. An Anthropologist's Look at Everyday Life.* New York: Facts on File Publications.
- Winch, Peter 1995, Kan vi förstå oss själva? I: *Glänta* 1-2/1995.
- Wolanik Boström, Katarzyna 2005, *Berättade liv, berättat Polen. En etnologisk studie av hur högutbildade polacker gestaltar identitet och samhälle.* Umeå: Umeå universitet, Institutionen för Kultur och Medier.
- Wolanik Boström, Katarzyna 1999, Familjen och omvärlden – sammanflätade teman i polska levnadsberättelser. I: B. Meurling & B. Lundgren & I. Lövkrona (red.), *Familj och kön. Etnologiska perspektiv.* Lund: Studentlitteratur.

cultural values concerning the responsibility for household work and their opinions regarding the upbringing of children. As a theoretical frame of reference the fusion of horizons by Gadamer is used. He sees the dialogue between persons as a prerequisite for understanding. In the dialogues their different horizons of understanding gradually approach one other. A mutual understanding is a result of a fusion between two people's horizons. Cultural values are seen as the basic guidelines for our choices. When, for example, the spouses in multicultural families discuss matters they see as important, contrasting values can be revealed. Through the dialogue the understanding of each other's standpoint can increase and at best the result will be a change in the point of view. Values embracing culturally inherited gender roles and ideas of power relationships as well as opinions about what constitutes good parenting are seen as a part of these horizons. The research material consists of in-depth interviews with spouses in 17 Polish-Finnish families living in the Turku region.

The results show a considerable variety in how the spouses have organized their responsibility for household work. A traditional role differentiation was preferred by some Polish women and men, and even by some Finnish men and women. However, many of the Polish and Finnish wives saw equality in the household work as their ideal, which with greater or lesser success, they endeavored to acquire. On one hand the mutual understanding obtained meant, in some families, an almost total fusion of horizons, but on the other hand in some families it meant that there was no need to strive for better equality in their gender contract, as they saw it as impossible to achieve. In some families the understanding meant smaller or larger compromises or was a result of the exercise of latent power. The mutual understandings obtained their meaning in the practical implications, as concrete actions in the families.

A good upbringing for children was the goal of all the parents, but balancing between traditional and child oriented methods revealed their different values. Most of the Finnish parents wanted the children to be independent individuals, while the Polish parents tried to guide them to be obedient and respectful, especially when they were small. The Polish parents most often made concessions in their principles but the price for this could sometime be an emotional distance from the children or feelings of shame when visiting relatives in Poland. Consequently, understanding seems to mean that the parents did not try to change the social reality but accepted it as such. Therefore, a good upbringing was mostly seen from the Finnish perspective.

SUMMARY

Focusing on values – on mutual understanding in multicultural families

The article deals with how spouses in Polish-Finnish families understand each other when guided by their